

Lezing:

Marcus 1, 9-11; 21-28; 39-45 (NBV)

In die tijd kwam Jezus vanuit Nazaret, dat in Galilea ligt, naar de Jordaan om zich door Johannes te laten dopen. Op het moment dat hij uit het water omhoogkwam, zag hij de hemel openscheuren en de Geest als een duif op zich neerdalen, en er klonk een stem uit de hemel: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde.'

Ze gingen op weg naar Kafarnaüm, en op de eerstvolgende sabbat ging Jezus naar de synagoge en onderwees er de mensen. Ze waren diep onder de indruk van zijn onderricht, want hij sprak hen toe als iemand met gezag, niet zoals de schriftgeleerden. Er was in de synagoge ook een man die bezeten was door een onreine geest, en hij schreeuwde: 'Wat hebben wij met jou te maken, Jezus van Nazaret? Ben je gekomen om ons te vernietigen? Ik weet wel wie je bent, de heilige van God.' Jezus sprak hem streng toe en zei: 'Zwijg en ga uit hem weg!' De onreine geest deed de man stuip trekken en verliet hem met een luide schreeuw. Iedereen was zo verbijsterd dat ze tegen elkaar zeiden: 'Wat is dit allemaal? Een nieuwe leer met groot gezag! Zelfs als hij onreine geesten een bevel geeft, wordt hij gehoorzaamd.' Het nieuws over Jezus verspreidde zich al gauw overal in Galilea.

In heel Galilea bracht hij het nieuws in de synagogen en dreef hij demonen uit. Er kwam iemand naar hem toe die aan huidvraat leed; hij smeekte hem om hulp en zei, terwijl hij op zijn knieën viel: 'Als u wilt, kunt u mij rein maken.' Jezus kreeg medelijden, stak zijn hand uit, raakte hem aan en zei: 'Ik wil het, word rein.' En meteen verdween zijn huidvraat en hij was rein. Jezus stuurde hem weg met de ernstige waarschuwing: 'Denk erom dat u tegen niemand iets zegt, maar ga u aan de priester laten zien en breng het reinigingsoffer dat Mozes heeft voorgeschreven, als getuigenis voor de mensen.' Maar toen de man vertrokken was, ging hij overal breeduit rondvertellen wat er gebeurd was, met als gevolg dat Jezus niet langer openlijk in een stad kon verschijnen, maar op eenzame plaatsen buiten de steden moest blijven. Toch bleven de mensen van alle kanten naar hem toe komen.

Overweging

Voordat ik met het thema van vandaag start maak ik enkele inleidende opmerkingen over het Marcus' evangelie. Het is het kortste van de vier evangeliën. Het Kerstverhaal zoals dat door Matteüs en Lukas wordt verteld is afwezig. Marcus' verhaal eindigt met het lege graf. Je vindt bij hem geen verschijningen na de opstanding. Ook geen redevoeringen als de Bergrede. De tekst van het Onze Vader ontbreekt.

Hij valt meteen met de deur in huis met een volwassen Jezus, die zich laat dopen door Johannes.

Algemeen wordt Marcus gezien als het oudste van de evangeliën. Geschreven kort na de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70 van de eerste eeuw. Zowel Lukas als Matteüs kende het geschrift. Zij gebruiken – naast andere bronnen – Marcus' tekst.

Omdat wetenschappers van mening waren dat Markus Jezus niet persoonlijk heeft gekend linkte men hem aan Petrus als ooggetuige en belangrijk figuur rond Jezus. Dat zou de betrouwbaarheid van het evangelie ten goede komen. Inmiddels is een meerderheid van de nieuwtestamentici van mening

dat de evangelist een anonieme christen moet zijn geweest. Zijn rol op de achtergrond lijkt juist een garantie voor de betrouwbaarheid van zijn boek. Hij schrijft niet in de ik-persoon. Daarmee komt er alle ruimte voor de hoofdfiguur in zijn verhaal: Jezus.

Ik weet niet of de bijbel nog steeds het meest verkochte boek ter wereld is. Als mensen al met een boekje in een hoekje zitten dan lijkt dat niet bijbelse literatuur te zijn. Populisten die in hun oppositie tegen mensen uit andere culturen en religies opkomen voor het zog. joods-christelijk gedachtengoed, laten meermaals zien niet op de hoogte te zijn van de inhoud van de bijbelse boodschap. Zeker niet van de boodschap van Marcus. Het revolutionaire van Marcus' evangelie kan juist voor een samenleving waarin de minsten van de mensen worden gedisciplineerd door wetgeving die hen niet beschermt, rechtvaardigheid geen uitgangspunt lijkt in de bejegening, vreemdelingen de toegang tot de samenleving wordt belemmerd, de kloof tussen arm en rijk steeds dieper lijkt te worden, leerzaam en heilzaam zijn. Zeker als we deze uitspraak van Jezus als kernboodschap van Marcus' evangelie nemen: 'Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen, en wie van jullie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar moeten zijn' (10, 42-43). Dat roept om leerhuizen van gerechtigheid op ministeries en uitvoerende instanties als de Belastingdienst.

Het thema vandaag is: 'Jezus incognito'. Het woord 'incognito' functioneerde vanouds voor hoogwaardigheidsbekleders, die niet herkend wilden worden. Al lezend in het Marcus-evangelie voel je een spanning tussen wat Marcus vertelt over Jezus in de omgang met de mensen, die hij tegenkomt en de trompetstoot waarmee hij zijn evangelie begint: '...evangelie van Jezus Christus, zoon van God'. Hij onderbouwt dat in wat volgt: Johannes de Doper zet in zijn verwijzing naar iemand die na hem komt, die meer vermag dan hij, Jezus op een verhoging. En als Johannes Jezus doopt dan laat Marcus een stem uit de hemel horen, die zegt: 'Jij bent mijn geliefde Zoon, in jou vind ik vreugde'.

Dat is in de kerkelijk traditie overgenomen. Jezus is de Zoon van God. Het kerkelijk credo is de plek waarin het wordt vastgelegd en hele generaties gelovigen zeiden en zeggen het na: "ik geloof in Jezus Christus, Gods eniggeboren Zoon". En van de weeromstuit zijn er mensen, die zeggen: wat een onzin, zoon van God. Jezus was een heel goed mens. Maar daarvan kennen we er meer in de menselijke geschiedenis. Reden genoeg voor gelovigen om mensen met zo'n opvatting weg te zetten als 'ongelovigen'. Marcus spreekt beide groepen aan.

Hij gaat in zijn verhaal zuinig om met het gebruik van titels. Die zuinigheid is in de kerkelijke traditie niet altijd terug te vinden. Lieddichters kunnen er wat van. We zongen Oosterhuis' 'Negentwintig namen van Jezus van Nazareth', bijzondere titels voor een opvallend mens en dan toch ineens: Zoon van God! Zoals hij dat ook doet in zijn 'Die naar menselijke gewoonte'. Ook daar wordt Jezus weer neergezet als mens, een bijzonder mens, met een menselijke afkomst, maar dan ook ineens: 'die ook zoon van God genoemd wordt.' Oosterhuis wil dat kennelijk niet onvermeld hebben. En in het slotlied straks: 'God van God en licht van licht, aller dingen hoeder heeft een menselijk gezicht aller mensen broeder.'

Markus pakt zuiniger uit. Hij gaat niet plankgas met die titels voor Jezus. De bezeten man uit het voorgelezen verhaal roept Jezus toe, dat hij wel weet wie hij is: de heilige van God. 'Kop dicht'! Nou ja, 'zwijg'! Er klinkt iets geagiteerds in Jezus' reactie aan het adres van de boze geest, die de man in de tang heeft. Even later geneest Jezus een man met huidvraat. Hij doet hem het dringende verzoek zijn mond daarover te houden. Wat vervolgens niet gebeurt. En geef de man eens ongelijk. Ook op andere plaatsen in Marcus' evangelie probeert Jezus om niet herkend te worden, zijn identiteit te verbergen en zelfs uit zijn slof te schieten als iemand hem 'zoon van God' noemt. Intussen roepen onreine geesten, demonen en een Romeinse centurio vrolijk dat Jezus Zoon van God is.

Dat Marcus omzichtig omgaat met de titel 'zoon van God' zou zomaar eens te maken kunnen hebben met de luisteraars en lezers van zijn tijd. Mensen geboren in een hellenistische context zouden als ze horen spreken over Jezus als zoon van God direct kunnen denken aan veel wijze mannen, kunstenaars en politici die hun inspiratie van God hebben gekregen. En bij het horen van de genezingen van Jezus zouden ze zomaar kunnen denken aan de wonderdoeners uit de eigen Griekse context, die een goddelijke status kregen en vereerd werden. Anderen zullen bij de titel 'Zoon van God' spontaan aan de keizer van Rome hebben gedacht. Ook hij had een goddelijke status.

Joodse oren hoorden in die tijd weer wat anders. Bij de uitdrukking 'zoon van God' hoorden ze regels uit psalmen, uit de profetie. Bij het verhaal van Jezus' doop zouden ze zomaar gedacht kunnen hebben aan Psalm 2, waarin de koning van Israël Gods Zoon wordt genoemd. En wordt Israël als volk ook niet 'kind van God' genoemd. Mozes moet van de ENE tegen de farao zeggen, Israël – 'mijn zoon' – te laten gaan. Als Marcus de titel 'zoon van God' gebruikt kan Jezus door joden van zijn dagen gezien worden als een koninklijke afstammeling in de Davidische lijn, als een rechtvaardige en vrome man. Sommige joden zullen echter verbaasd hebben opgekeken bij de combinatie van de titel Messias/Christus met de titel 'zoon van God'. Zou Jezus als Zoon van God dan ook de verwachte Gezalfde zijn die Israël verlossing zou brengen?

Andere joden, vooral die vertrouwd waren met de teksten van de gemeenschap van Qumran, hielden die vereenzelviging van die twee figuren voor mogelijk. In Qumran geloofde men dat er een Messias zal komen uit het geslacht van David die ook Zoon van God zou worden genoemd. Hij zal, geloofde men, een rijk van vrede stichten.

Conclusie: in de milieus waar het Marcus evangelie werd gelezen werd er niet verwonderd opgekeken bij de titel 'Zoon van God'. Waarom is Marcus dan zo voorzichtig in het gebruik ervan. De belangrijkste reden voor de aarzeling van Jezus om zich als 'Zoon van God' te laten identificeren zou kunnen zijn te voorkomen dat daarmee de aandacht van zijn menszijn verdwijnt. Hij moet gezien worden als 'een van ons'. Als Jezus al een titel gebruikt dan is dat 'mensenzoon'. Dat doet hij bij Marcus 14 keer.

Het is Marcus taak te laten zien, dat Jezus mens is. Dat neemt niet weg dat hij door zijn statement aan het begin van het evangelie, dat Jezus Christus, de zoon van God is' laat zien waar hij staat. Maar Marcus heeft lak aan elke belijdenis, elk credo, die ten koste gaat van Jezus' menszijn. De boodschap van Marcus aan zijn lezers lijkt te zijn: de mens Jezus kan slechts beleden worden als zoon van God omdat God hem zijn Zoon noemt. Alleen op dat gezag. Het komt niet uit de koker van mensen. Het is niet aan mensen Jezus op een podium te zetten, hem de hemel in te duwen, omdat ze hem zo fantastisch vinden. Jezus wordt uiteindelijk alleen door God 'ontmaskerd', herkend in zijn ware identiteit. Marcus vertelt zijn verhaal zo, dat als we daar instappen, we voor de vraag komen te staan ons daarbij aan te sluiten. Daarvoor moet je wel terug naar Galilea. Hij gaat ons voor. Daar zullen we hem zien, zoals hij heeft gezegd. 'Zien': met de ogen van God.

Zo moge het zijn.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl